

СТАРИЧЕНКО М.А., здобувач

Науковий керівник – ВАРЧЕНКО О.М., д-р екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ

У статті узагальнено підходи щодо визначення сутності понять «інвестиційний потенціал» та «інвестиційна привабливість». Автором систематизовано особливості прояву інвестиційної привабливості на рівні країни, регіону та підприємства. Визначено основні складові інвестиційної привабливості аграрних підприємств та встановлено зв'язок між ними. Ідентифіковано чинники формування інвестиційного клімату сільськогосподарських підприємств. Досліджено вплив економічних умов функціонування й розвитку галузі сільського господарства на інвестиційну привабливість конкретного суб'єкта. Обґрунтовано необхідність розробки заходів щодо підвищення інвестиційної привабливості підприємств аграрного сектору.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна привабливість, державна підтримка, аграрний сектор.

Постановка проблеми. Нині формування інвестиційної привабливості відіграє вагомую роль в активізації інвестиційних процесів. Поняття «інвестиційна привабливість» в економічній літературі з'явилося нещодавно, проте його трактування характеризується значною різноманітністю. Така неоднозначність та багатовекторність зумовлює відмінне сприйняття та розуміння змістового наповнення інвестиційної привабливості. Багатоваріантність у тлумаченні інвестиційної привабливості надалі ускладнює її діагностику, оскільки різне змістове наповнення категорії зумовлює різні підходи до її оцінювання та ідентифікування. З огляду на це, виникає необхідність в обґрунтованому уточненні змісту поняття «інвестиційна привабливість».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання розвитку інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки висвітлено у працях відомих вітчизняних вчених: І.О. Бланка [1], Дуки А.П. [2], В.К. Збарського [3], В.В. Ковальова [4], М.І. Кісіля [5], М.Ю. Коденської, П.Т. Саблука [6] та багатьох інших. Однак окремі сторони проблеми залишаються актуальними й потребують подальшого дослідження.

Метою дослідження є теоретико-методичне обґрунтування напрямів формування інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств і розробка практичних рекомендацій щодо її підвищення.

Матеріали та методика дослідження. Теоретичною та методологічною базою дослідження слугували праці зарубіжних та вітчизняних науковців. У процесі дослідження використовувались такі наукові методи: діалектичний, графічний, абстрактно-логічний, узагальнення та порівняння, метод структурного аналізу.

Результати досліджень та їх обговорення. У процесі дослідження нами виявлено, що термін «інвестиційна привабливість» зустрічається в економічній літературі не дуже часто. Як правило, економісти та інші фахівці пов'язують його із такими виразами, як інвестиційний клімат, інвестиційна політика, інвестиційний потенціал, інвестиційний рейтинг та ін.

Необхідно зазначити, що «інвестиційна привабливість» як особлива економічна категорія розглядається економістами та фахівцями органів управління на макро- і мікрорівнях, а також на рівні галузі в цілому й окремого господарюючого об'єкта (підприємства). Поряд із терміном «інвестиційна привабливість» використовуються споріднені категорії: «привабливість бізнесу»; «привабливість можливостей», «привабливість інвестицій», «привабливість галузі», «привабливість продуктової пропозиції», «привабливість стратегії» тощо.

Серед науковців поширена думка, що інвестиційну привабливість доцільно розглядати по вертикалі: країна, регіон, галузь, підприємство, інвестиційний проект. При цьому інвестиційна привабливість характеризується через поєднання ознак, засобів, можливостей, що зумовлюють у сукупності потенційний платоспроможний попит на інвестиції в країні, регіоні, галузі і т.д. Залежно від часового горизонту аналізу, управління і прогнозування вона може бути поточною і перспективною. Вважаємо, що такий підхід ускладнює процедуру ідентифікації чинників привабливості, їх кількісну та якісну оцінку, оскільки той чи інший об'єкт інвестування внаслідок дії регіональних і галузевих особливостей, географічного положення та інших чинників матиме різну інвестиційну привабливість.

Поділяємо слушність думки про те, що інвестиційна привабливість регіону є об'єктивними передумовами для інвестування і кількісно виражається в обсязі капітальних вкладень, які можуть бути залучені в регіон, з урахуванням сформованого у ньому інвестиційного потенціалу і рівня інвестиційних ризиків [2].

Інвестиційна привабливість регіону – поняття віртуальне, оскільки бажане не завжди відповідає дійсності. Оцінюючи інвестиційну привабливість певного регіону, рейтингові агентства враховують не лише природний і виробничий потенціал, наявність трудових і фінансових ресурсів, але й отримані (як правило, в результаті опитувань) оцінки політичної ситуації в ньому, рівень корупції чиновників,

судового захисту підприємництва на території тощо. Причому думки опитуваних можуть бути полярними залежно від їх особистого досвіду взаємодії зі структурами державної влади.

Для інвесторів, що приходять в регіон, важливі не декларативна, а реальна підтримка (особливо на етапі становлення бізнесу), рівень компетентності чиновників, з якими інвесторів доведеться контактувати, передбачуваність дій органів влади. Отже, поняття «інвестиційна привабливість регіону» розглядається як сукупність багатьох об'єктивних ознак, засобів і обмежень, що зумовлюють можливість залучення інвестицій в регіон.

Як зазначає О.В. Бражко, інвестиційна привабливість у загальному сенсі – це інтегральна характеристика, достатня соціально-економічна, організаційно-правова, морально-психологічна і суспільно-політична зацікавленість суб'єкта інвестиційної діяльності вкласти свої кошти у той або інший об'єкт [7].

Вважаємо, що інвестиційна привабливість регіону – це сукупна характеристика окремих територій країни з погляду інвестиційного клімату, рівня розвитку інвестиційної інфраструктури, можливостей залучення фінансових ресурсів, що істотно впливають на формування прибутковості засобів, які вкладаються, та інвестиційних ризиків [8]. Наведене вище дозволяє зробити висновок про те, що поняття «інвестиційна привабливість» означає наявність таких умов інвестування, які впливають на переваги інвестора у виборі певного об'єкта інвестування. Об'єктом інвестування може бути окремий проект, підприємство, місто, область, регіон, країна.

В.М. Хобта обґрунтовує положення про те, що «інвестиційна привабливість підприємства як об'єкта інвестування є важливим показником, під яким слід розуміти його інтегральну характеристику з погляду наявного стану, можливостей розвитку, обсягів і перспектив отримання і розподілу прибутку, ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості підприємства, ділової активності та рентабельності. Вона поєднує у собі дані про ступінь очікуваної дохідності, ризикованості та ліквідності потенційного капіталовкладення» [9].

Інвестиційна привабливість підприємства формується на кількох щаблях. Це рівень держави, регіону, галузі та безпосередньо підприємства. Визначити, який із зазначених рівнів з погляду впливу на інвестиційну привабливість є домінуючим, а який менш важливий досить складно. З ієрархічної сторони найвищим є рівень факторів, що формують державну компоненту інвестиційної привабливості, далі розміщені чинники, що обумовлюють привабливість регіону та галузі, яка ієрархічно знаходиться на тому ж рівні, що й регіон. Нижній щабель формують фактори інвестиційної привабливості підприємства.

На наше переконання, інвестиційна привабливість підприємства характеризується ефективністю використання ресурсного потенціалу майна, платоспроможністю, фінансовою стійкістю, його спроможністю до економічного зростання, підвищення прибутковості капіталу, техніко-економічного рівня виробництва, якості та конкурентоспроможності продукції. Інвестиційну привабливість підприємства необхідно розглядати через перспективність, вигідність, ефективність і мінімізацію ризиків інвестиційних вкладень у його розвиток.

Розрізняють абсолютну інвестиційну і порівняльну інвестиційну привабливість регіону, галузі (останнє припускає порівняння з показниками інвестиційної привабливості інших регіонів, галузей).

Інвестиційна привабливість країни визначається великими консалтинговими компаніями або спеціалізованими державними установами. При цьому основну увагу приділяють ролі підприємства щодо збереження та економічного розвитку потенціалу країни, забезпечення технологічної та економічної її безпеки, досягнення пріоритетів світового науково-технологічного розвитку тощо.

Оцінку інвестиційної привабливості підприємства на рівні регіону здійснюють територіальні органи державної влади і відповідно її критеріями є: місце підприємства на регіональному ринку, вплив на соціально-економічний розвиток регіону, ставлення територіальних органів державної влади до досліджуваного об'єкта тощо. Така оцінка дозволяє формувати ефективну регіональну інвестиційну політику. Інвесторами, як правило, виступають регіональні органи державної влади або великі фінансово-кредитні компанії, які залучають інвесторів через гарантії з боку держави.

Інвестиційна привабливість підприємств на рівні галузі визначається з огляду на необхідність відділення галузевих підприємств, здатних самостійно здійснювати відтворювальний процес від підприємств, що потребують дотацій з боку держави або пільгового кредитування процесів оновлення виробництва. Така характеристика дозволяє будувати інвестиційну стратегію розвитку галузі.

Отже, кожному об'єкту інвестиційного ринку притаманна власна інвестиційна привабливість. Інвестиційна привабливість підприємства, крім врахування власного потенціалу, формується під впливом галузі, регіону та країни. У свою чергу, сукупність підприємств утворює галузь, яка впливає на інвестиційну привабливість цілого регіону, а із привабливості регіонів формується привабливість країни.

Поняття «інвестиційна привабливість» має в економічній літературі ряд подібних виразів: «інвестиційний клімат», «інвестиційний імідж». Так, на думку Н.В. Єгошина, «інвестиційний

клімат – це сукупність політичних, економічних, соціальних і юридичних умов, що максимально сприяють інвестиційному процесу; можливості, рівні для вітчизняних і іноземних інвесторів; однакові за привабливістю умов для вкладення капіталів у національну економіку» [10].

Більшість фахівців розглядають інвестиційний клімат (від англ. *investment climate*) як економічні, політичні, фінансові умови, що впливають на надходження внутрішніх і зовнішніх інвестицій в економіку країни, тобто інвестиційна привабливість будь-якої галузі, підприємства багато в чому визначається загальним інвестиційним кліматом [11].

Отже, під інвестиційним кліматом розуміють середовище, в якому відбуваються інвестиційні процеси. Формується інвестиційний клімат під впливом політичних, економічних, юридичних, соціальних та інших чинників, що визначають умови інвестиційної діяльності в країні (галузі, регіоні, конкретному підприємстві) і зумовлюють рівень ризику інвестицій. Оцінки інвестиційного клімату коливаються в широкому діапазоні – від сприятливого до несприятливого. Сприятливим вважається клімат, який забезпечує активну діяльність інвесторів, стимулює приплив капіталу. Несприятливий клімат підвищує ризик для інвесторів, що призводить до відтоку капіталу й уповільнення інвестиційної діяльності.

Складовими інвестиційної привабливості прийнято виділяти інвестиційний потенціал та інвестиційний ризик. Так, Матвієнко П.В. зазначає, що інвестиційний потенціал регіону – це сукупність наявних у регіоні чинників виробництва і сфер вкладення капіталу, тобто це кількісна характеристика, що враховує основні макроекономічні характеристики, насиченість території факторами виробництва (природними ресурсами, робочою силою, основними фондами, інфраструктурою тощо), споживчий попит населення та інші показники [12].

Також інвестиційний потенціал розглядають як сукупність інвестиційних ресурсів, складових тієї частини накопиченого капіталу, яка представлена на інвестиційному ринку у формі потенційного інвестиційного попиту, що має можливість перетворитися на реальний інвестиційний попит і забезпечує задоволення матеріальних, фінансових та інтелектуальних потреб відтворення капіталу.

Зазначимо, що інвестиційна привабливість і ризик нерозривно пов'язані між собою і спільно використовуються у визначенні рейтингу країни, регіону, галузі, підприємства й інвестиційного проекту.

На інвестиційну привабливість впливають дві групи чинників: регіональні та об'єктні. До чинників, що формують інвестиційний клімат, доцільно віднести: політичні – визначають можливість втрат інвестицій внаслідок дестабілізації ситуації в країні-реципієнті інвестицій (наприклад, оголошення дефолту через зовнішні борги), політичної взаємодії між країною-реципієнтом і країною – потенційним інвестором, загальнополітичної ситуації в регіоні та у світі; економічні – визначають сучасний економічний стан розвитку території, рівень фіскального навантаження на певній території, стратегічні можливості регіонального ринку; нормативно-правові – передбачають додержання нормативних законів, підзаконних актів, що характеризують діяльність не лише законодавчих, але і виконавчих органів влади; інфраструктурні – визначають забезпеченість регіону об'єктами виробничої і соціальної інфраструктури та їх доступність; природоохоронні – включають інформацію про ступінь забрудненості території відходами (негативний вплив екологічного чинника на бізнес) і дані про витрати на природоохоронні заходи; демографічні – чисельність і щільність населення, статеві-вікова характеристика, зайнятість населення, тривалість життя, можливість міграції робочої сили; природно-кліматичні (географічні) – економіко-географічне положення регіону, його кліматичні умови, можливість появи надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру (смерч, повінь, снігопад, землетрус).

Будь-який регіон володіє ресурсами, які впливають на інвестиційну привабливість. Ресурси – це об'єкти, що характеризуються потенційною можливістю їх участі у виробництві та споживанні. Серед ресурсних факторів, що впливають на інвестиційний клімат, доцільно виділити: природні – поділяються на відтворювані (лісові та сільськогосподарські), а також невідтворювані. До невідтворюваних відносять мінеральні ресурси органічного (нафта, газ) і неорганічного (руда; корисні копалини) походження, а також земельні та водні ресурси; виробничі – обсяги виробництва промислової і сільськогосподарської продукції; фінансові – розглядаються як прибутковість підприємств і організацій, а також через обсяги наданих кредитів та їх доступність; інтелектуальні – визначаються через розвиток науки, освіти, культури, наявності організацій, що ведуть НДДКР. Інтелектуальні ресурси – це досвід, спеціалізація, освіта і культурний рівень населення регіону.

Об'єктні чинники характеризують інвестиційні об'єкти за кінцевими результатами господарської діяльності, які включають якісні та кількісні відмінності певного виробничого об'єкта від інших компаній за певний період. З цього формулювання випливає, що оцінку інвестиційної привабливості можна охарактеризувати, як, по-перше, аналітичну процедуру розрахунку ступеня потенційної ефективності капіталовкладення і, по-друге, як висновок у кількісному аспекті щодо рівня та динаміки показників, що відображає ступінь привабливості підприємства стосовно вкладання коштів.

Отже, можна стверджувати, що одним із важливих засобів оптимального досягнення цілей інвестування, який забезпечує виконання функції механізму управління інвестиціями, є оцінка інвестиційної привабливості, яка відіграє роль з'єднувальної ланки між етапом аналізу й етапом прийняття рішення про інвестування. Основною ж метою оцінки інвестиційної привабливості є синтез узагальнювальних висновків, кількісним відображенням яких є інтегральний показник. На базі певних висновків потенційний інвестор має можливість вибору найкращого підприємства-реципієнта, а підприємство – можливість вжити певних заходів для покращення свого економічного стану.

З метою підвищення інвестиційної привабливості підприємств аграрної сфери економіки доцільно забезпечити реалізацію наступних умов: сприяти розвитку сучасних інвестиційних інструментів і технологій, які оптимізують фінансові потоки та знижують ризики у галузі, що зумовлені особливостями руху інвестицій і дією ринкових інструментів; управляти ризиками – процесами, які мають своєю метою зменшити або компенсувати втрати для об'єкта інвестування за настання несприятливих умов.

Більшість дослідників, що займаються економічними проблемами аграрного виробництва, відстоюють думку, що базова галузь АПК – сільське господарство – є інвестиційно непривабливою. Серед основних причин вони називають, насамперед, складний фінансово-економічний стан більшості сільськогосподарських підприємств, що не дає змоги формувати інвестиційні ресурси за рахунок власних засобів, але і породжує низьку інвестиційну привабливість аграрної сфери, що, у свою чергу, ускладнює процес залучення інвестицій із зовнішніх джерел [3].

На підставі узагальнення різних підходів і поглядів до розуміння категорії «інвестиційна привабливість» можна зробити висновок про їх неоднорідність, що зумовлено процесами, які відбуваються в галузях національного господарства і, найголовніше, з огляду на різний інвестиційний потенціал та інвестиційний ризик. У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне розкрити економічний зміст інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств, яке є складною сукупністю організаційних заходів, нормативно-правових актів і фінансово-економічних інструментів та механізмів за безпосередньої участі держави, яка виділяє бюджету кошти, що забезпечує прибутковість аграрного виробництва та знижує інвестиційні ризики, що зумовлює спроможність суб'єктів галузі до економічного росту, підвищення конкурентоспроможності на аграрному ринку та сталого розвитку через об'єднання фінансових ресурсів.

Висновки. На інвестиційну привабливість конкретного суб'єкта безпосередньо впливають економічні умови функціонування й розвитку галузі сільського господарства. Крім того, через привабливість підприємства як складової частини інвестиційної привабливості галузі виявляється узагальнена характеристика щодо перспективності, вигідності, ефективності та мінімізації ризику вкладення інвестицій. Нині існує необхідність обґрунтування й розробки заходів щодо підвищення інвестиційної привабливості з метою реалізації продовольчої та енергетичної безпеки держави. Зважаючи на важливість цієї вимоги, у країні слід створювати економічні, організаційні, фінансові та правові умови для ведення вітчизняними сільськогосподарськими товаровиробниками розширеного відтворення як за рахунок власних ресурсів, так і залучених інвестицій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент : [учебный курс] / И. А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 2002. – 448 с.
2. Дука А.П. Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування: навч. посіб. / А. П. Дука. – К.: Каравела, 2008. – 432 с.
3. Збарський В.К. Особливості стимулювання процесів інвестування в агропромисловому комплексі / В.К. Збарський // Інноваційна економіка, 2012. – № 8 [34]. – С. 8–11.
4. Ковальов В.В. Державне регулювання інвестиційної діяльності в аграрній сфері / В.В. Ковальов. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 182 с.
5. Панорама інвестиційної привабливості АПК України / [М.І. Кисіль, Т.В. Мацибора, С.П. Іващук та ін.]; пер. з англ. Мелколм Андервуд. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 122 с.
6. Саблук П.Т., Коденська М.Ю. Концептуальні засади розробки і реалізації інвестиційних програм в аграрно-промисловому виробництві / П.Т. Саблук, М.Ю. Коденська. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 46 с.
7. Бражко О.В. Особливості формування оцінки інвестиційної привабливості економіки / О. В. Бражко // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 12. – С. 16–20.
8. Борсук О.М. Зарубіжний досвід формування сільськогосподарської кредитної кооперації як основної ланки у фінансовому кредитному забезпеченні аграрного виробництва / О.М. Борсук // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 5 (108). – С. 102-105.
9. Хобта В.М. Управління інвестиціями: навч. посіб. / В. М. Хобта. – Донецьк: ДонНТУ, 2006. – 394 с.
10. Егошин Н.В. Інвестиції. Организация, управление, финансирование: Учебник для студентов вузов. – М.: ФГНУ «Росинформагротех», 2005. – 364 с.
11. Демчук Н.І. Ефективність механізму створення інвестиційного середовища в Україні / Н. І. Демчук // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 11. – С. 3–6.
12. Матвієнко П.В. Покращення інвестиційного клімату – пріоритетне завдання державного управління / П.В. Матвієнко // Економіка та держава. – 2006. – № 11. – С. 57–61.

Инвестиционная привлекательность как экономическая категория

Н.А. Стариченко

В статье обобщены подходы к определению сущности понятий «инвестиционный потенциал» и «инвестиционная привлекательность». Автором систематизированы особенности проявления инвестиционной привлекательности на уровне страны, региона и предприятия. Определены основные составляющие инвестиционной привлекательности аграрных предприятий и установлена связь между ними. Идентифицированы факторы формирования инвестиционного климата сельскохозяйственных предприятий. Исследовано влияние экономических условий функционирования и развития отрасли сельского хозяйства на инвестиционную привлекательность конкретного субъекта. Обоснована необходимость разработки мероприятий по повышению инвестиционной привлекательности предприятий аграрного сектора.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционная привлекательность, государственная поддержка, аграрный сектор.

Investment attractiveness as economic category

M. Starychenko

The approaches on the determination of essence of concept “investment potential” and “investment attractiveness” are generalized in the article. The features of display of investment attractiveness at the level of country, region and enterprise are systematized by the author. The basic constituents of investment attractiveness of agrarian enterprises are determined and connection between them is set. The factors of forming of investment climate of agricultural enterprises are identified. The features of display of investment attractiveness are systematized at the level of country, region and enterprise. Influence of economic conditions functioning and development of agricultural branch on the investment attractiveness of concrete subject are investigated. The necessity of development of measures on the increase of the investment effectiveness of enterprise of agrarian sector is grounded.

Key words: investment, investment attractiveness, governmental support, agrarian sector.